



SVERIGE I FOKUS

**Utbildningsmaterial
till medborgarskapsprov**

Grundläggande kunskaper om det svenska samhället

Innehållsförteckning

Inledning	4
Landet Sverige	5
Geografi, klimat och natur	5
Sveriges indelning	6
Befolkning	7
Naturresurser	7
Klimatförändringar	8
Sveriges demokratiska system	10
Demokrati betyder folkstyre	10
Hot mot demokratin	11
Så här styrs Sverige	12
Landet styrs på olika nivåer	12
Sveriges statskick	13
Politiska val och partier	14
Val och röstning	14
Politiska partier	15
Lag och rätt	16
Grundlagarna	16
Rättsväsendet	17
Mediernas roll	20
Fria medier	20
Olika slags medier	21
Källkritik	21
Mänskliga rättigheter	22
Mänskliga rättigheter gäller alla	22
Jämställdhet mellan könen	23
Barns rättigheter	24
Minoriteters rättigheter	25
Arbetet mot diskriminering	26
Arbetsmarknad och privatekonomi	27
Så fungerar arbetsmarknaden	27
Arbetsmarknadens parter	28
Lagar och regler på arbetsmarknaden	29
Privatekonomi i Sverige	29

Välfärdssamhället	30
Skatter för Sveriges välfärd.....	30
Stat, regioner och kommuner har olika ansvar.....	30
Sveriges moderna historia	32
Från jordbrukssamhälle till industrisamhälle.....	32
Sveriges väg till demokrati.....	33
Modernisering och folkhem.....	34
Rekordåren.....	36
Informationssamhället och globalisering.....	37
Sverige och omvärlden	39
Nordiskt och europeiskt samarbete.....	39
Globalt samarbete.....	39
Försvars- och säkerhetspolitik.....	40
En sekulär stat och ett mångreligiöst land	42
Religionsfrihet.....	42
Religionens roll.....	42
Traditioner och högtider	45
Några traditionella högtider under året.....	45

Inledning

Sverige i fokus är ett utbildningsmaterial som riktar sig till dig som ska göra medborgarskapsprovet för att visa grundläggande kunskaper om det svenska samhället.

Innehållet är framtaget av Universitets- och högskolerådet tillsammans med Skolverket på uppdrag av regeringen.

Provet kommer att baseras på det här materialet. Mer information finns på uhr.se/utbildningsmaterial

Utgivet av Universitets- och högskolerådet, 2026, 1:a upplagan.
Produktion: Skolverket.

Landet Sverige

Kapitlet handlar om Sveriges geografi, klimat och natur. Det handlar också om några viktiga naturresurser och om hur Sverige arbetar för att hantera klimatförändringarna.

Geografi, klimat och natur

Sverige ligger i Norden i norra Europa. Den nordligaste delen av landet ligger norr om polcirkeln, i det arktiska området. Sverige är ett avlångt land som sträcker sig cirka 1 600 kilometer från den nordligaste punkten, Treriksröset, till den sydligaste punkten, Smygehuk.

Sverige har en lång kust. Havet vid den östra kusten heter Östersjön. Där ligger också Sveriges två största öar, Gotland och Öland. Haven vid den västra kusten heter Skagerrak och Kattegatt.

Trots sitt nordliga läge har Sverige ett mildt klimat jämfört med många andra områden på samma breddgrad. Det beror på att Golfströmmen och den Nordatlantiska strömmen transporterar varmt vatten från Mexikanska golfen över Atlanten mot Europa. Havsvattnet värmer upp luften och vindarna för sedan in den mildare och fuktigare luften över Sverige.



Norden är en del av norra Europa. I Norden finns fem länder: Danmark, Finland, Island, Norge och Sverige. Sverige är det största landet i Norden.

Sveriges natur

För ungefär 10 000 år sedan var Sverige täckt av flera kilometer tjock is. Den här perioden kallas för istiden. När isen så småningom smälte bort hade den format landskapet och lämnat tydliga spår efter sig, till exempel många sjöar, skärgårdar med tusentals öar och slätter med jord som går att odla. Isen har också påverkat hur fjällen ser ut i dag.

Fjäll

Bergskedjan Skanderna ligger längs gränsen mot Norge och kallas för fjällerna. Där är klimatet för kallt och blåsigt för att träd ska kunna växa. Landskapet är öppet och består mest av sten, gräs och låga växter. Där finns Sveriges högsta berg Kebnekaise som är cirka 2 000 meter högt.

Skogar, sjöar och öar

Mer än hälften av Sveriges yta täcks av skog. I norra delen av landet där klimatet är kallare, växer mest barrträd som gran och tall. Längre söderut är klimatet mildare och därför är lövträd vanligare där.

Sverige har många sjöar som är spridda över hela landet. De tre största sjöarna är Vänern, Vättern och Mälaren.

Det finns även flera hundra vattendrag (åar och älvar) i landet. De största älvarna rinner i norra Sverige från fjällerna ner mot havet.

Skärgård

En skärgård är ett havsområde med många öar nära land. Skärgårdar finns längs kusten i norra Sverige, längs östkusten ner till Småland och även på västkusten, utanför Göteborg och i Bohuslän.



FOTO: ISTOCK PHOTO

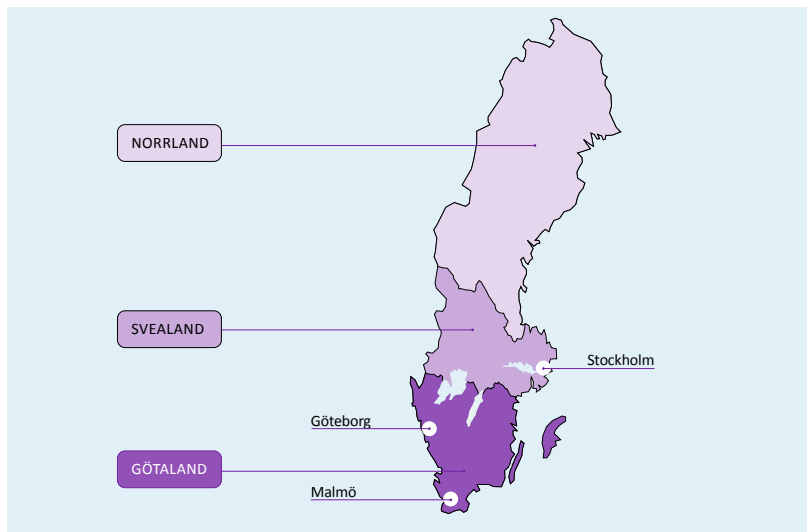
I Sverige finns cirka 250 000 öar, fler än i något annat land i världen.

Sveriges indelning

Sverige brukar delas in i tre stora landsdelar: Götaland, Svealand och Norrland.

Götaland ligger i södra Sverige, Svealand i mellersta Sverige och Norrland i norra Sverige. Norrland omfattar mer än hälften av Sveriges yta.

Sverige delas också in i 25 landskap. Landskapen var förr i tiden områden som hade egna lagar. Idag har de ingen betydelse för hur Sverige styrs. Många svenskar känner trots detta att de hör ihop med det landskap där de fötts eller där de bor. Sverige är också indelat i 21 län och 290 kommuner.



Sverige delas in i Götaland, Svealand och Norrland.

Befolkning

I Sverige bor det nästan 11 miljoner människor. Befolkningen är inte jämnt fördelad i landet. De flesta bor i den södra delen av Sverige och längs med kusterna. Ungefär 85 procent av Sveriges befolkning bor i städer. De tre största städerna är Stockholm, Göteborg och Malmö. I och runt dessa tre städer bor ungefär fyra miljoner människor.

Naturresurser

Sverige är rikt på flera viktiga naturresurser: järnmalm och andra mineraler, skog, jordbruksmark och vatten.

Järnmalm och mineraler

Järnmalm och andra mineraler bryts ur gruvor. De största gruvorna finns i Norrbottens län, till exempel i Kiruna och Malmberget.

Järn används för att tillverka stål. Men det bryts också andra mineraler som koppar, zink, bly och guld i gruvorna. Järn och stål har länge varit viktiga för Sveriges ekonomi.



FOTO: LKAB

De största järnmalmgruvorna finns i Norrbotten och malmen fraktas vidare därifrån med tåg.

Vatten

Sverige har mycket god tillgång till vatten i alla sjöar, vattendrag och älvar. Vattnet används som dricksvatten, i jordbruket och i industrin. Men vatten är också en viktig energikälla. I flera älvar finns vattenkraftverk där rinnande vatten används för att producera el. Vattenkraft står för en stor del av Sveriges elproduktion.

Jordbruksmark

Sveriges jordbruk är anpassat till klimatet. Det är svårare att odla i norr där klimatet är kallare. Det mesta av jordbruket finns därför i södra Sverige.

Skog

Produkter från skogen säljs till många länder. Detta har varit en viktig del av Sveriges handel under lång tid.

Några produkter som kommer från skogen:

- › Pappersmassa (cellulosa).
- › Papper och kartong.
- › Trä som används till exempel i byggindustrin.



FOTO: ISTOCK PHOTO

Skogsindustrin är en av Sveriges viktigaste näringar.

Klimatförändringar

Jordens klimat har alltid förändrats, men i dag går uppvärmningen snabbare än tidigare. Forskare världen över, och sammanställningar från FN:s klimatpanel, visar att den största orsaken till detta är människors utsläpp av växthusgaser från transporter, industrier och jordbruk. När jorden blir varmare förändras klimatet. Då smälter isar vid polerna och det bidrar till att havsnivån höjs. Det blir också vanligare med extremt väder som värmeböljor, kraftiga regn och torka.

I Sverige kan klimatförändringarna leda till att det blir vanligare med kraftiga regn som leder till översvämningar. Fler och mer intensiva värmeperioder på sommaren kan också leda till torka och skogsbränder.

Sveriges arbete för att minska klimathoten

Sverige arbetar för att minska konsekvenserna av klimatförändringarna. I Sverige finns en klimatlag med klimatpolitiska mål. Ett mål är att Sveriges utsläpp av växthusgaser ska vara så nära noll som möjligt år 2045. Det betyder att Sverige inte ska släppa ut mer växthusgaser än vad naturen kan ta upp.

Sverige samarbetar också med andra länder för att använda de lösningar som redan finns, till exempel teknik för att producera mer vind-, vatten- och solenergi.

Hållbar utveckling

En hållbar utveckling handlar om att använda naturresurser på ett sätt så att framtida generationer också kan leva bra. Det omfattar miljö, samhälle och ekonomi. Stater, företag och individer kan alla bidra. Regeringar och internationella organisationer kan fatta beslut och ta fram regler för att minska utsläppen och skydda miljön. Företag kan minska sin påverkan på klimatet och individer kan bidra genom att leva mer hållbart och engagera sig politiskt.

För att minska utsläppen i vardagen och skydda miljön kan man:

- › Åka kollektivt, till exempel med buss eller tåg.
- › Spara el och värme.
- › Sortera sopor och återvinna.



FOTO: PERNILLE TOFTE/JOHNER

Nära de flesta bostadsområden kan de boende återvinna metall, glas, plast, förpackningar och tidningspapper.

Sveriges demokratiska system

Kapitlet handlar om demokrati, ett system som innebär att folket styr genom fria och rättvisa val. Alla har rätt att påverka samhället och att engagera sig politiskt. Alla är lika inför lagen.

Demokrati betyder folkstyre

Demokrati är ett politiskt system där makten utgår från folket och medborgarna har möjlighet att påverka beslut. Ordet demokrati kommer från grekiskan och betyder folkstyre. I en demokrati ska medborgarna kunna välja mellan flera olika politiska alternativ. De som får makten ska kunna bytas ut.

I ett demokratiskt samhälle har människor rätt att rösta i fria val. Fria val betyder att alla som har rätt att rösta har en röst var och att alla kan uttrycka sina åsikter utan hot eller tvång. Det ska finnas flera partier att rösta på. Valen ska vara hemliga så att ingen behöver avslöja hur de röstar. Man har också rätt att inte delta i valet.

Alla människor, grupper och partier har rätt att försöka övertyga andra människor om sina politiska idéer. Alla har yttrandefrihet, det vill säga rätt att skriva och säga vad de tycker.

En viktig förutsättning för demokrati är också att lagarna gäller för alla i Sverige. Ingen får dömas utan en rättvis rättegång. Det kallas för rätts-säkerhet.

En stark demokrati

För att en demokrati ska fungera behöver alla ta ansvar. Utbildningen i Sverige bygger på demokratiska värderingar. Exempelvis får eleverna i grundskolan lära sig om sina rättigheter, hur samhället fungerar och varför det är viktigt att delta i samhällslivet och rösta. Demokratin blir starkare när många röstar, engagerar sig och skaffar sig kunskap om samhällsfrågor. Man kan till exempel gå med i partier eller föreningar och prata om politik med andra.

För att påverka och delta i samhället kan man:

- › Rösta i politiska val.
- › Bli medlem i ett politiskt parti, en intresseorganisation eller starta en egen förening.
- › Kontakta politiker.
- › Demonstrera.
- › Starta eller skriva på en namninsamling.
- › Diskutera politik med vänner och bekanta.
- › Kontakta journalister eller skriva debattartiklar i olika medier.
- › Påverka på sin arbetsplats, till exempel genom fackföreningar.
- › Lämna synpunkter och förslag till sin kommun.

Hot mot demokratin

Det finns problem som kan påverka demokratin. Ett lågt valdeltagande är ett sådant problem. Det kan leda till att människor får mindre möjligheter att påverka politiska beslut i sin vardag. Ett lågt valdeltagande kan bero på att människor inte litar på politiker eller känner att deras röst inte gör någon skillnad. Det kan i sin tur öka skillnaderna mellan olika grupper i samhället.

Ett annat problem är att det ibland sprids falsk information och hat på till exempel sociala medier för att skapa konflikter i samhället. Ibland hotas politiker, journalister och andra som pratar om samhällsfrågor. De kan då bli skrämde från att delta i den demokratiska debatten.

För att demokratin ska fungera bra är det därför viktigt att många kan vara med och påverka, att informationen de får är sann och att samhället skyddar dem som deltar i den allmänna debatten.

Segregation och integration

Segregation innebär bland annat att människor lever åtskilda beroende på hur mycket pengar de tjänar eller vilken etnisk bakgrund de har. Integration betyder att människor med olika bakgrund och ekonomi lever närmare varandra och känner sig delaktiga i samhället.

När ett samhälle är segregerat kan människor ha olika tillgång till samhällsservice och kultur. Vissa områden kan också upplevas som mindre trygga.

Ibland kan det leda till att människor lever med mycket lite kontakt med resten av samhället. Det kan i sin tur leda till att förtroendet för myndigheterna minskar och till ett mindre politiskt engagemang. Ett segregerat samhälle kan därför försvaga demokratin.

För att motverka segregation och underlätta integration brukar politiker till exempel föreslå språkutbildning och att det ska finnas olika typer av bostäder i ett område.

Så här styrs Sverige

Kapitlet handlar om hur den politiska makten är delad mellan stat, regioner och kommuner. Folket bestämmer vilka politiker som ska styra där. Politikerna fattar beslut om lagar, regler och budget medan myndigheterna genomför besluten i praktiken.

Landet styrs på olika nivåer

Det politiska ansvaret i Sverige delas mellan nationell nivå (stat), regional nivå (regioner) och kommunal nivå (kommuner). Dessutom påverkas Sverige av beslut i Europeiska unionen (EU).

Staten

Det som kallas staten består av riksdag, regering, myndigheter och domstolar. Sverige är en parlamentarisk representativ demokrati. Det innebär att medborgarna röstar i allmänna val och väljer ledamöter till riksdagen, som i sin tur fattar beslut om lagar och statens budget.

Riksdagen har 349 ledamöter som väljs vart fjärde år. De representerar olika partier och olika delar av landet. De beslutar om lagar och om hur statens pengar ska användas. Riksdagen väljer statsminister som får i uppdrag att bilda regering. Statsministern väljer därefter ministrarna i regeringen.



FOTO: CEPHOTO/UWE ARANAS

Riksdagshuset i Stockholm.

Varje höst lämnar regeringen ett förslag till riksdagen på statens inkomster och utgifter. Det kallas för budgetproposition. Budgeten visar vilken politik som regeringen vill föra och vad staten ska prioritera.

De partier som inte stödjer regeringen kallas för opposition. Oppositionens uppgift är att granska regeringens arbete och att föreslå en annan politik. I riksdagen diskuterar och debatterar regeringspartierna och oppositionen olika förslag innan riksdagens ledamöter röstar om förslagen.

Myndigheter

Regeringen styr landet med hjälp av statliga myndigheter. Det finns flera hundra myndigheter i Sverige. Några exempel är Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan, Migrationsverket, Polismyndigheten och Skatteverket.

Om en person till exempel söker föräldrapenning är det Försäkringskassan som fattar beslut.

Myndigheterna måste följa lagen och de instruktioner de har fått av regeringen. Det finns särskilda myndigheter som kontrollerar att de andra myndigheterna gör rätt, bland annat Justitieombudsmannen (JO) och Justitiekanslern (JK).

Regioner och kommuner

Sverige är indelat i 21 regioner. De styrs av de politiker som invånarna i regionen har valt i regionvalet. Politikerna tar beslut i regionfullmäktige. Regionernas främsta uppgift är att ansvara för hälso- och sjukvården i regionen. Regionerna ser också till att det finns kollektivtrafik som bussar, spårvagnar och tunnelbanor. De ansvarar också för länmuseerna.

Kommunernas ansvar

Sverige är också uppdelat i 290 kommuner. Den största kommunen är Sveriges huvudstad Stockholm där det bor nästan en miljon människor. Den minsta kommunen är Dorotea i Västerbottens län som har färre än 3 000 invånare.

Kommunerna styrs av politiker som invånarna har valt i kommunvalet. De tar beslut i kommunfullmäktige. De flesta politikerna i kommunen har vanliga jobb och arbetar med politik på fritiden. I kommunen finns nämnder som ansvarar för olika områden. Exempelvis ansvarar kultur- nämnden för biblioteken och utbildningsnämnden ansvarar för skolorna i kommunen. Ledamöterna i nämnderna väljs av kommunfullmäktige. Kommunerna ansvarar för mycket av den service som finns för invånarna, till exempel vatten och avlopp, omsorg för äldre och barn, snöröjning, parkskötsel och utbildning för vuxna. Beslut i kommunen påverkar därför ofta människors vardag mer direkt än beslut i riksdagen.

Sveriges statskick

Sverige är en konstitutionell monarki. Det betyder att statschefen är en kung eller drottning som inte har någon politisk makt. Kungen fungerar som en symbol för Sverige, gör statsbesök i andra länder och tar emot statschefer från andra länder när de kommer till Sverige.

Sveriges kung heter Carl XVI Gustaf och hans förstfödda dotter Victoria är kronprinsessa. Därefter står Viktorias dotter Estelle på tur att bli monark.



FOTO: THRON ULLBERG/KUNGLIGHOVSTATERNA

Politiska val och partier

Kapitlet handlar om politiska val och partier. Politiska partier har olika idéer om hur landet ska styras och försöker få stöd från folket för att deras kandidater ska bli valda till riksdagen, regionerna, kommunerna eller EU. Alla kan engagera sig aktivt i partipolitiken.

Val och röstning

Val till riksdag, regionfullmäktige och kommunfullmäktige hålls vart fjärde år. Val till EU-parlamentet hålls vart femte år. Alla som har rösträtt kan rösta på de partier som de tycker har den bästa politiken.

För att ha rätt att rösta ska man ha fyllt 18 år. För att rösta i riksdagsvalet måste man även vara svensk medborgare. För att rösta i kommun- och regionvalen behöver man inte vara svensk medborgare men ska ha bott och varit folkbokförd i Sverige under sammanlagt tre år. EU-medborgare eller medborgare i Norden behöver endast vara folkbokförda i landet. EU-medborgare röstar till EU-parlamentet i det land där de är folkbokförda. Det innebär att olika val har olika regler för vem som får rösta.

Folkomröstningar

Ibland hålls folkomröstningar om en särskild fråga. De kan hållas nationellt, i en region eller i en kommun. Folkomröstningarna är rådgivande – politikerna måste inte följa resultatet. År 2003 höll Sverige en folkomröstning om valutan euro. Folket röstade nej till att byta ut den svenska kronan mot euro och Sverige behöll den svenska kronan.

Så här går det till att rösta

De som har rätt att rösta får ett röstkort hemskickat före valet där det står vilken vallokal man ska gå till. Men det går också bra att rösta i



FOTO: HANNA FRANZÉN/TT

Alla röstar i ett röstbås eftersom valet är hemligt.

förväg på särskilda platser. I vallokalen finns valsedlar till de olika partierna. Valen är hemliga. Alla röstar bakom en skärm så att ingen annan ska kunna se vilket val man gör.

Politiska partier

Politiska partier samlar människor med gemensamma idéer om hur samhället ska styras. De föreslår olika lösningar och driver frågor som de tycker är viktiga. Det innebär att de som röstar har olika alternativ att välja mellan. Alla som vill kan också bli medlemmar i ett politiskt parti för att påverka innehållet i politiken. Det går även att starta ett nytt parti tillsammans med andra. Under valrörelsen inför valen försöker partierna övertyga väljarna genom debatter, möten, politisk reklam och kampanjer.

Proportionella val

Proportionella val betyder att partierna får platser i riksdagen eller i region- och kommunfullmäktige utifrån den andel röster de fått. Om ett parti får tjugo procent av folkets röster, så får de tjugo procent av platserna. Ofta behöver partierna därför samarbeta för att få majoritet för sina politiska förslag.

För att ett parti ska komma in i riksdagen måste det få minst fyra procent av rösterna i valet. Regeln om fyra procent finns för att hindra att för många partier kommer in i riksdagen vilket skulle göra det svårare att skapa stabila majoriteter.



FOTO: TOMAS ONEBORG/SVD/TT

Inför valen bedriver de olika partierna valkampanjer på gator och torg. De informerar väljarna om sin politik.

Politiska partier i riksdagen

Här listas de partier som sitter i riksdagen fram till valet 2026 (i bokstavsordning). I region- och kommunvalen brukar det finnas särskilda partier som endast har en politik för just sin region eller kommun – inte på riksnivå.

- › Centerpartiet (C)
- › Kristdemokraterna (KD)
- › Liberalerna (L)
- › Miljöpartiet (MP)
- › Moderaterna (M)
- › Socialdemokraterna (S)
- › Sverigedemokraterna (SD)
- › Vänsterpartiet (V)

Lag och rätt

Kapitlet handlar om lagar som alla måste följa. Lagarna finns för att samhället ska fungera och de skyddar människor. Rättsväsendet ser till att lagarna följs, utreder brott och dömer dem som bryter mot lagen. Rättssäkerhet innebär att alla behandlas lika inför lagen och har rätt till en rättvis rättegång.

Grundlagarna

Grundlagarna är svårare att ändra än andra lagar. Sverige har fyra grundlagar: regeringsformen, tryckfrihetsförordningen, yttrandefrihetsgrundlagen och successionsordningen.



Lagboken med Sveriges rikets lag.

Regeringsformen

Regeringsformen säger att all offentlig makt utgår från folket, att riksdagen stiftar lagar och att regeringen styr landet. Den garanterar medborgarnas grundläggande fri- och rättigheter, beskriver statschefens roll och hur myndigheterna fungerar.

Ur regeringsformen:

All offentlig makt i Sverige utgår från folket.

Den offentliga makten ska utövas med respekt för alla människors lika värde och för den enskilda människans frihet och värdighet.

Tryckfrihetsförordningen

Tryckfrihetsförordningen skyddar det fria ordet i tryckt form. Den ger alla rätt att fritt ge ut böcker, tidningar och tidskrifter.

Yttrandefrihetsgrundlagen

Yttrandefrihetsgrundlagen ger alla rätt att uttrycka sina tankar och åsikter fritt, till exempel i radio, i tv och i dagstidningar. Alla som bor i Sverige har rätt att vara med i och bilda föreningar och att demonstrera.

Tryckfrihetsförordningen och yttrandefrihetsgrundlagen skyddar alltså rätten att uttrycka åsikter, men vissa yttranden är förbjudna i lag. Det är till exempel förbjudet att kränka och förtala personer eller grupper. Sådana brott kallas förtal, hets mot folkgrupp eller hatbrott. Det är också förbjudet att sprida information som kan skada Sveriges säkerhet, till exempel hemligheter om det svenska försvaret.

Successionsordningen

Successionsordningen är den grundlag som bestämmer vem som ska bli kung eller drottning efter den nuvarande.

Allemansrätten är skyddad i grundlagen

Den omfattande svenska allemansrätten skyddas i regeringsformen. Den säger vad man får och inte får göra ute i naturen. Allemansrätten ger alla möjlighet att vara i naturen oavsett vem som äger marken. Det går bra att gå, cykla, paddla, sätta upp tält, göra upp eld och plocka bär, svamp och blommor. Men det gäller att vara ansvarsfull och inte skada naturen eller störa markägaren. Det är till exempel inte tillåtet att gå på bondens åkrar, gå in i någon annans trädgård eller kasta skräp i naturen. Vissa växter är ovanliga och skyddas av lagen. Dem får man inte plocka.



Allemansrätten är en mycket gammal tradition som är skyddad i grundlagen.

FOTO: ISTOCK PHOTO

Rättsväsendet

Det svenska rättsväsendet består av olika myndigheter som arbetar för att se till att lagar följs och att staten utövar sin makt enligt lagen:

- › Polisen förhindrar, utreder och bekämpar brott.
- › Åklagarmyndigheten avgör om personer som misstänks för brott ska ställas inför en domstol.
- › Domstolar granskar bevis och fattar därefter beslut om påföljd, som böter eller fängelse, eller om frikännande.
- › Brottsoffermyndigheten tar hand om personer som utsatts för brott.
- › Kriminalvården ansvarar bland annat för fängelser och för att dömda personer avtjänar sina straff.

Rättssäkerhet

Rättssäkerhet betyder att alla behandlas lika inför lagen och får en rättvis rättegång. Ingen ska dömas utan en process, där bevis och fakta granskas noggrant. Domstolarna är oberoende. Regering eller riksdag kan inte bestämma hur de ska döma. Rättssäkerhet innebär också att alla har rätt att försvara sig med hjälp av en advokat och kan överklaga en dom om man anser att den är fel.

Domstolar

Domstolarna bedömer om någon är skyldig till brott och vilken påföljd personen i så fall ska få, till exempel böter eller fängelse. En person som är misstänkt för ett brott ska betraktas som oskyldig tills dess att den dömts för brottet. Domstolarna hjälper också till när personer är oeniga till exempel vid vårdnadstvister mellan föräldrar (tvistemål).

Det går att överklaga en dom vilket betyder att man ber en högre domstol att titta på fallet igen.

Det finns tre nivåer av domstolar:

- › Tingsrätten – första instans, där brottsmål och tvistemål börjar.
- › Hovrätten – prövar fall som har överklagats från tingsrätten.
- › Högsta domstolen (HD) – prövar bara vissa viktiga fall som redan gått igenom tingsrätt och hovrätt.



FOTO: ÅKLAGARMYNDIGHETEN

Rättegångar hålls i domstolar, till exempel i tingsrätten.

Polisen

Polisens uppgift är att upprätthålla lag och ordning och att förebygga och utreda brott. Polisen samarbetar med skolor, kommuner, företag, föreningar och med andra myndigheter för att göra samhället tryggt. Polisen kan hjälpa människor som råkat ut för brott eller behöver skydd. Man kan också kontakta polisen om man ser något farligt eller misstänkt.

Polisen gör pass och nationella id-kort till svenska medborgare och beslutar om olika tillstånd, till exempel för en demonstration.

Brottsutredning

När någon misstänks för ett brott finns en process för att garantera rättssäkerheten:

- 1 **Polisanmälan:** Den som utsätts för ett brott anmäler det till polisen.
- 2 **Förhör:** Polisen tar reda på mer för att förstå vad som hänt.
- 3 **Förundersökning:** Polisen samlar bevis och pratar med vittnen.
- 4 **Anhållan:** Om polisen har starka misstankar mot någon kan den personen gripas. En åklagare kan sedan anhålla personen. Den misstänkte kan då hållas inlåst i upp till 72 timmar.
- 5 **Häktning:** Om bevisen blir fler och misstankarna blir starkare, kan personen bli häktad. Det betyder att en domstol beslutar att en misstänkt person ska hållas inlåst under en längre tid.

Rättegång

Efter brottsutredningen bestämmer en åklagare om det ska bli en rättegång i domstol. Under rättegången försöker åklagaren bevisa att den som är anklagad för brottet, den åtalade, är skyldig. Den åtalade har rätt till en försvarsadvokat som kan ifrågasätta åklagarens bevis och lägga fram egna bevis. Domaren lyssnar på deras argument och bestämmer om den misstänkte är skyldig och vilken påföljd som i så fall ska delas ut. En person kan bland annat dömas till böter eller till fängelse. Om personen bedöms vara oskyldig så frikänns den. I tingsrätten dömer också så kallade nämndemän tillsammans med domaren. De ska representera allmänheten och ge insyn i rättsprocessen. Nämndemännen är utsedda av de politiska partierna.

Straffmyndighet och belastningsregister

I Sverige är en person straffmyndig och kan bli åtalad för ett brott från 15 års ålder. Under 2026 har regeringen lämnat ett förslag om att straffmyndighetsåldern ska sänkas till 13 år vid allvarliga brott. När ett yngre barn gör något brottsligt, är det socialtjänsten som bestämmer vad som ska hända med barnet.

Den som döms för vissa allvarliga brott registreras i ett så kallat belastningsregister. Det kan göra det svårare att få jobb, körkort eller medborgarskap.

Mediernas roll

Kapitlet handlar om medier som kan vara allt från tidningar, film, radio och tv till internet och sociala medier. Där sprids nyheter, kunskap och information som påverkar alla människor i ett samhälle.

Fria medier

I en demokrati som Sverige är medierna fria. Grundlagarna tryckfrihetsförordningen och yttrandefrihetsgrundlagen skyddar rätten att fritt få säga det vi tycker och att sprida åsikter. Staten kan inte bestämma eller påverka vad som sägs i medierna.

Medierna informerar om nyheter och de fungerar som en plats där människor fritt kan diskutera samhället och vad som händer där. De är också viktiga för nöje och underhållning.

Journalisterna ska kunna granska politiker och andra personer som har makt. Därför finns offentlighetsprincipen som underlättar denna granskning. Den betyder att allmänna handlingar från myndigheter är offentliga. Vem som helst har rätt att ta del av dem om de inte är hemliga (under sekretess). Det innebär att journalister kan begära ut e-post och andra handlingar från myndigheter för att granska hur beslut har fattats.

Det är också viktigt att det finns många olika medier som ger oss nyheter. Staten ger därför ekonomiskt stöd till nyhetsmedier och dagstidningar.

En person har rätt att lämna uppgifter till tidningar, radio och tv utan att straffas för det. Den som meddelar uppgifter till media har också rätt att vara anonym.

Tidningar, radio och tv har en ansvarig utgivare som är juridiskt ansvarig för vad som publiceras. Det innebär att utgivaren måste följa lagar som



FOTO: ISTOCK PHOTO

Journalister ska kunna granska personer som har makt.

skyddar mot förtal och kränkningar. Journalister ska kontrollera uppgifter med flera oberoende källor och kontrollera att källorna är pålitliga.

Olika slags medier

Det finns en stor mängd olika tidningar och tidskrifter i Sverige. Det finns också kommersiella radio- och tv-kanaler som får sina inkomster från att sälja reklamplats på sina kanaler eller genom att människor betalar för att kunna se en särskild tv-kanal.

Privat- och reklamfinansierade medier

Medier som finansieras med reklam drivs ofta av privata företag. Det kan vara dagstidningar och kvällstidningar som sprids både lokalt och över hela landet. Vissa går att prenumerera på medan andra säljs som enskilda exemplar varje dag. Tidningarna får också inkomster genom att sälja plats för reklam. Idag finns de flesta tidningar också på internet och uppdateras med nyheter flera gånger per dag.

Public service

Det finns tre medieföretag som har ett speciellt uppdrag i Sverige. Dessa medieföretag är Sveriges Radio (SR), Sveriges Television (SVT) och Utbildningsradion (UR). SR, SVT och UR kallas för public service. Företagen som bedriver public service ska erbjuda många olika typer av program.

Public service-företagen ska vara oberoende av politiska och andra intressen. De ska rapportera om samhället och låta olika åsikter komma till tals utan att välja sida. De ska också ha ett brett utbud av program med nyheter, sport, underhållning och kultur. De får inte tjäna pengar på reklam. De finansieras istället genom en avgift som tas ut via skatten. Syftet är att alla i landet ska ha tillgång till saklig information, oavsett var man bor eller hur mycket pengar man har.

Webb och sociala medier

Vem som helst kan skapa innehåll på webben och i sociala medier. Det innebär att innehållet som sprids där inte kontrolleras på samma sätt som innehållet i andra medier.

Källkritik

Information kan hämtas från olika källor som till exempel tidningar, böcker, webbplatser, sociala medier, tv och radio. Men allt som publiceras i medierna är inte alltid korrekt. Falska uppgifter kan spridas snabbt och påverka människors åsikter. Att kontrollera och granska information kallas för att vara källkritisk. Det innebär att ifrågasätta och kontrollera om det man läser, ser eller hör är korrekt.

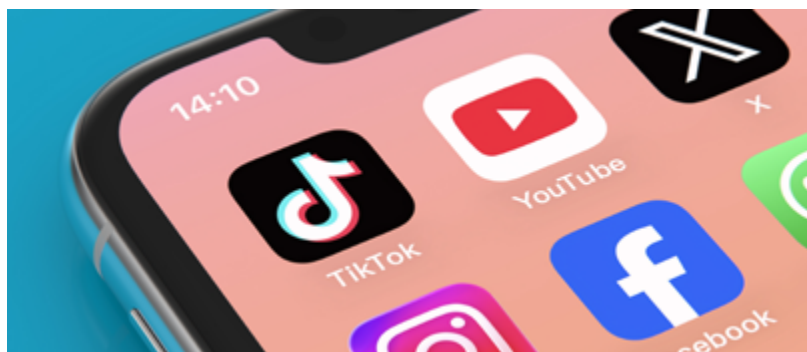


FOTO: ISTOCK PHOTO

Vem som helst kan skapa innehåll på webben och i sociala medier.

Mänskliga rättigheter

Kapitlet handlar om de mänskliga rättigheterna, hur de har påverkat lagarna i Sverige och om särskilda rättigheter för kvinnor, barn och minoritetsgrupper. Det handlar också om hur Sverige arbetar mot diskriminering och hatbrott.

Mänskliga rättigheter gäller alla

Ur regeringsformen:

Det allmänna ska verka för att alla människor ska kunna uppnå delaktighet och jämlikhet i samhället och för att barns rätt tas till vara. Det allmänna ska motverka diskriminering av människor på grund av kön, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, språklig eller religiös tillhörighet, funktionshinder, sexuell läggning, ålder eller andra omständigheter som gäller den enskilde som person.

Mänskliga rättigheter grundar sig på idén om att alla människor har rättigheter som är lika för alla. Efter andra världskriget 1945 bestämde sig 51 länder för att skapa Förenta nationerna (FN), för att förhindra krig i framtiden och för att skydda varje människas rättigheter. Ett av de första uppdragen för FN var att komma överens om de rättigheter som alla människor har och som ingen annan får förneka eller ta ifrån dem. Alla ska till exempel ha rätt till sjukvård och utbildning. Alla ska ha rätt att äta sig mätta och att vara medborgare i ett land.

FN:s förklaring om de mänskliga rättigheterna

FN presenterade den så kallade förklaringen om de mänskliga rättigheterna 1948. Den innehåller totalt 30 bestämmelser som kallas artiklar. Den säger att alla människor är födda fria och lika i värde och rättigheter samt har rätt till ett liv fritt från våld.

Alla har rätt:

- › att säga sin åsikt och dela den med andra,
- › att arbeta, vila och ha semester från arbetet,
- › att gå i skolan,
- › att fly till, söka asyl och få skydd i ett annat land om ens liv är i fara,
- › att tro på vilken religion man vill, eller att inte tro alls,
- › att inte bli diskriminerad på grund av kön eller hudfärg,
- › till en nationalitet. Ingen får fråntas sitt medborgarskap utan godkänd och saklig anledning enligt lagen.

Diskriminering betyder att vissa människor behandlas sämre än andra. Det är ett brott mot de mänskliga rättigheterna. I Sverige finns diskrimineringslagen. Den förbjuder diskriminering på grund av kön, ålder, etnicitet, religion, sexuell läggning eller funktionsnedsättning.

Jämställdhet mellan könen

Sveriges politik för jämställdhet innebär att kvinnor och män ska ha samma rättigheter och skyldigheter och lika mycket makt att påverka samhället och sina egna liv. Det kan innebära att samhället behöver förändra diskriminerande regler, motverka sexuellt våld och höja andelen kvinnliga chefer.

Här är några exempel på hur Sverige har arbetat med jämställdhet mellan könen:

- › Sverige vill ha lika många kvinnor och män i politiken. Partierna uppmuntras att utse både kvinnor och män till valen för att det ska bli lika många kvinnor som män som är politiker.
- › Det finns lagar som ska se till så att kvinnor och män får lika lön för lika arbete. Arbetsplatser kontrolleras och fackförbund och myndigheter arbetar för att lönerna ska bli rättvisa.
- › Skolor och myndigheter arbetar för att alla kvinnor och män ska ha samma möjligheter till utbildning och personlig utveckling.
- › Föräldrapenningen gör det möjligt för både kvinnor och män att vara hemma med barnen när de är små. Staten informerar och uppmuntrar föräldrar att dela på föräldraledigheten.



FOTO: ISTOCK PHOTO

Målet med Sveriges jämställdhetspolitik är att kvinnor och män ska ha samma rättigheter och skyldigheter och lika mycket makt att påverka samhället och sina egna liv.

Könsrelaterat våld och förtryck

Våld i nära relationer och hedersrelaterat våld och förtryck är brottsligt enligt svensk lag. Våld i nära relationer kan exempelvis vara att en person blir utsatt för våld av en familjemedlem. Ett exempel är sexuellt våld. Sverige har en så kallad samtyckeslag. Det innebär att den som vill ha sex med en person måste försäkra sig om att den andra personen deltar frivilligt. Det gäller även när personerna är gifta.

Hedersrelaterat våld innebär att en familj eller grupp försöker kontrollera hur människor inom familjen eller gruppen beter sig. Det kan handla om fysiskt våld, psykisk press eller sociala hot mot vissa familjemedlemmar. Om en person blir utsatt för våld för att den bryter mot familjens eller släktens regler kallas det för hedersrelaterat våld eller förtryck. Detta riktas inte bara mot kvinnor och flickor utan även pojkar, män och

hbtqi-personer kan vara utsatta. Våldet kan vara fysiskt eller handla om hård kontroll, exempelvis att bli tvingad till att gifta sig mot sin vilja. Även barnäktenskap, när någon som är under 18 år gifter sig, är förbjudet enligt svensk lag.

Jämställdhetsmyndigheten ansvarar för det nationella arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck. Staten finansierar stödverksamhet, skyddade boenden och organisationer som arbetar med utsatta personer.

Sexköpslagen

I Sverige är det olagligt att köpa sex. Personen som köper sex kan straffas, men inte den som säljer det. Genom att rikta straffet mot köparen vill lagen markera att det inte är acceptabelt att utnyttja någon sexuellt mot betalning.

Barns rättigheter

FN har kommit överens om en konvention om barns rättigheter. Barnkonventionen ska skydda alla barns mänskliga rättigheter. Sedan 2020 är barnkonventionen lag i Sverige.



FOTO: ISTOCK PHOTO

Sverige var det första landet i världen som beslutade att det är förbjudet att slå barn. Idag har ca 70 länder i världen förbjudit våld mot barn.

Det är viktigt att föräldrar och vuxna som arbetar med barn vet vilka rättigheter barn har för att kunna hjälpa dem att få sina rättigheter respekterade. Den svenska staten har det yttersta ansvaret för att alla Sveriges lagar stödjer barnkonventionen. Myndigheter, domstolar, kommuner och regioner ska tillämpa barnkonventionen. Det betyder till exempel att:

- › Politiker och myndigheter ska fråga barn vad de tycker innan de bestämmer något som påverkar barnen.
- › Om föräldrarna ska skiljas och de inte är överens om var barnet ska bo så ska domstolen fråga även barnet vad det vill.
- › Kommuner ska tänka på barns bästa när de till exempel bygger nya bostäder, lekplatser eller skolor.
- › Hälso- och sjukvården och skolor ska arbeta för att inget barn ska bli diskriminerat.

Barnkonventionen säger att det är föräldrarna, eller en annan vårdnadshavare, som har ansvaret för barnets uppfostran, utveckling och för att barnet har det bra. För att kunna göra detta har vårdnadshavarna rätt till stöd från samhället, till exempel från kommunen eller hälso- och sjukvården.

Allt våld mot barn är förbjudet både enligt barnkonventionen och svensk lag. Brottet kan ge fängelse. Sverige var 1979 det första landet i världen som beslutade att det är förbjudet att slå barn. Våld mot barn kan handla om misshandel, psykiskt våld, sexuella övergrepp eller kvinnlig könsstympning. Förbudet mot våld gäller alla och överallt, i hemmet och i hela samhället.

Minoriteters rättigheter

Sverige ger särskilt skydd till vissa minoritetsgrupper.

Nationella minoriteter och urfolk

Flera folkgrupper har bott mycket länge i Sverige och har egna språk, kulturer och identiteter som skiljer sig från majoritetsbefolkningens. Tidigare hade de ofta inte samma rättigheter som majoritetsbefolkningen och blev diskriminerade. År 2000 erkände Sverige judar, romer, samer, sverigefinnar och tornedalingar som nationella minoriteter.

De nationella minoriteterna har rätt att använda sina minoritetsspråk jiddisch, romani chib, samiska, finska och meänkieli i myndighetskontakter, i förskola och i äldreomsorg.

Samer är också ett erkänt urfolk. Samerna har en långvarig och mycket stark relation till ett stort landområde som sträcker sig över Sverige, Norge, Finland och Ryssland och som kallas för Sápmi. Som urfolk har samerna särskilda rättigheter kopplade till mark och naturresurser i svenska Sápmi. De har ett eget folkvalt parlament, som kallas Sameetinget. Sameetinget representerar den samiska befolkningen i frågor som rör språk, kultur och identitet. Det är ett rådgivande organ som även har vissa myndighetsuppgifter.



FOTO: OLA JENNERSTEN/NATURFOTOGRAFERNA/IBL BIL DEYRÅ

Medlemmar i samebyar har rätt att bedriva renskötsel i Sverige inom särskilda betesområden.

Hbtqi-personer

Hbtqi-personer är människor med annan könsidentitet eller sexualitet än majoriteten. Förkortningen är ett samlingsnamn för homosexuella, bisexuella, transpersoner, queera och intersexpersoner. I Sverige är diskriminering av människor på grund av sexuell läggning, könsidentitet och könsuttryck förbjudet enligt diskrimineringslagen. Rätten att leva med vem man vill är skyddad i lag. Det är tillåtet att gifta sig med en person av samma kön. 1944 blev det lagligt att vara homosexuell i Sverige. År 2003 fick homosexuella par rätt att adoptera barn. År 2009 tillät Svenska kyrkan homosexuella att gifta sig i kyrkan.



FOTO: ISTOCK PHOTO

Pridetåget är en demonstration för rättigheter och mot diskriminering av hbtqi-personer.

Personer med funktionsnedsättning

Personer med funktionsnedsättning kan möta hinder eller riskera diskriminering i samhället. Därför finns det lagar i Sverige som ska skydda dem från att bli diskriminerade. Det finns också lagar för att ge personer med funktionsnedsättning möjlighet att delta i samhället på jämlika villkor.

Arbetet mot diskriminering

Diskrimineringsombudsmannen (DO) är en statlig myndighet som arbetar för allas lika rättigheter och möjligheter. DO ska se till att diskrimineringslagen följs. Enligt diskrimineringslagen är det förbjudet för företag och organisationer att behandla människor sämre än andra på grund av deras kön, könsidentitet eller könsuttryck, religion eller annan tro, ålder, etnisk tillhörighet, funktionsnedsättning eller sexuell läggning. Arbetsplatser och skolor ska arbeta med aktiva åtgärder mot diskriminering.

Om någon begår ett brott mot personer för att de tillhör en viss grupp kallas det för hatbrott. Gärningspersonen får ett strängare straff om brottet har ett hatbrottsmotiv.

Arbetsmarknad och privatekonomi

Kapitlet handlar om hur den svenska arbetsmarknaden fungerar, om arbete, arbetslöshet, arbetsgivare och arbetstagare. Det handlar också om den privata ekonomin.

Så fungerar arbetsmarknaden

Arbetsmarknaden kan delas upp i offentlig och privat sektor. Den offentliga sektorn består av verksamheter som staten, regionerna och kommunerna ansvarar för och som finansieras med skatter. Arbeten som sjukvårdspersonal, lärare, barnskötare, polis och brandman hör till den offentliga sektorn.



FOTO: ISTOCK PHOTO

Den offentliga sektorn finansieras via skatten. Där jobbar cirka 30 procent av alla som arbetar i Sverige. Den privata sektorn är alla privata företag. Där jobbar cirka 70 procent av arbetskraften.

Med den privata sektorn menas alla företag som ägs privat. Det är allt från butiker, restauranger, fabriker och byggföretag till företag som arbetar med juridik, ekonomi och transport. Omkring 70 procent av alla som jobbar i Sverige arbetar inom den privata sektorn.

Arbetsmarknaden ser olika ut i Sverige. I stora städer finns många företag inom olika branscher, till exempel inom tjänster och handel. I mindre städer och orter finns ofta industrier som stålverk, pappersbruk eller fabriker som ligger nära nödvändiga naturresurser.

Arbetsmarknadens parter

På arbetsmarknaden finns arbetsgivare och arbetstagare. Arbetsgivare anställer och betalar lön till arbetstagarna. Både arbetstagare och arbetsgivare har organiserat sig i egna organisationer för att ta vara på sina intressen på arbetsmarknaden.

Organisationer

Arbetsgivarorganisationerna representerar arbetsgivarna.

De största är:

- › Svenskt näringsliv för privata företag.
- › Arbetsgivarverket och SKR (Sveriges kommuner och regioner) för offentliga arbetsplatser.

Fackliga organisationer representerar arbetstagarna.

De största fackliga centralorganisationerna är:

- › Landsorganisationen i Sverige (LO).
- › Tjänstemännens centralorganisation (TCO).
- › Sveriges akademikers centralorganisation (SACO).

Fackförbunden arbetar för att de anställda ska få det bättre. De förhandlar om löner med arbetsgivaren och kan hjälpa till om en medlem får problem på arbetet.

Inom varje facklig centralorganisation finns många olika fackförbund. Det är de anställda på arbetsplatserna som kan vara medlemmar i fackförbunden.

Fackförbunden och arbetsgivarorganisationerna förhandlar om och tecknar så kallade kollektivavtal om löner och arbetsvillkor. De gäller alla anställda på de arbetsplatser som ingår i avtalet. I Sverige bestäms alltså löner genom förhandlingar mellan arbetsmarknadens parter, inte av staten.



FOTO: ISTOCK PHOTO

De anställdas organisationer är fackförbunden. De förhandlar med arbetsgivarna och kommer överens med dem om löner och villkor för de anställda.

Lagar och regler på arbetsmarknaden

Det finns lagar på arbetsmarknaden för att skydda de anställdas rättigheter och skapa en trygg arbetsmiljö. Till exempel finns lagar om arbetstider, arbetsmiljö och semester. Arbetsgivaren måste också betala avgifter till staten för de anställdas pension och sjukförsäkring.

Skatt på arbete

Alla som arbetar betalar skatt på sin lön. Hur mycket man betalar beror på inkomsten. Det är olagligt att arbeta utan att betala skatt.

A-kassan – en försäkring vid arbetslöshet

Arbetslöshetsförsäkringen gör det möjligt för en arbetslös person att ha en inkomst. Arbetslöshetskassan (A-kassan) är en ekonomisk förening som betalar ut pengar till arbetslösa medlemmar. För att få ersättning måste man ha arbetat tillräckligt många timmar under en bestämd period och vara aktivt arbetsökande. Ersättningen från A-kassan finansieras av staten och av medlemmarnas medlemsavgifter.

Privatekonomi i Sverige

Privatekonomi handlar om människors privata inkomster och utgifter. Inkomster kan vara lön eller bidrag, och utgifter är kostnader för till exempel boende, mat och kläder.

Lönen i Sverige är ganska hög jämfört med många andra länder. Hur mycket man tjänar beror på yrke, utbildning, erfarenhet och bransch. Staten ger också pengar genom socialförsäkringar som till exempel pension, sjukpenning och barnbidrag.

Människor kan spara pengar på bankkonton, i fonder eller aktier. Många tar lån från banken för att köpa bostad eller bil. Under de senaste decennierna har bostadspriserna i många delar av Sverige stigit kraftigt. Bostadslån är därför ofta en stor del av privatekonomin. Det är också vanligt att köpa saker på kredit, till exempel med kreditkort, men räntan är ofta hög på sådana lån.

Kronofogdemyndigheten är en statlig myndighet som ser till att skulder blir betalda. Myndigheten kan också hjälpa personer med stora skulder att få ordning på ekonomin, det kallas för skuldsanering.



FOTO: ISTOCK PHOTO

Alla som har haft en inkomst under året ska deklarerat sin inkomst till Skatteverket.

Välfärdssamhället

Kapitlet handlar om välfärdssamhället som ska ge alla invånare en grundläggande ekonomisk och social trygghet. Välfärden finansieras genom skatter. Stat, regioner och kommuner bidrar till välfärden på olika sätt.

Skatter för Sveriges välfärd

Välfärdssamhället handlar om att människor ska kunna leva ett tryggt liv, till exempel genom att ha tillgång till sjukvård, utbildning och till ekonomiskt stöd vid sjukdom eller arbetslöshet.

En stat kan ge sina invånare en god välfärd när det finns tillräckliga inkomster till statens, regionernas och kommunernas budgetar. Dessa pengar kan till exempel användas till sjukvård och skola. En stor del av pengarna kommer från skatter. Skatterna gör att många viktiga tjänster kan finansieras gemensamt, till exempel skola, sjukvård och vägar. Skatt betalas inte bara av personer som arbetar, utan till exempel också av företag. Det finns även en skatt (moms) på varor och tjänster. Ju fler som jobbar och ju mer varor och tjänster som köps och säljs, desto mer pengar får staten, regionerna och kommunerna in till välfärden. En del välfärdstjänster drivs av privata företag men de finansieras fortfarande med skattemedel.

Exempel på olika slags skatter

- › **Inkomstskatt:** En del av lönen man får som anställd går till staten, regionen och kommunen som skatt.
- › **Moms (mervärdesskatt):** Denna skatt betalar man när man köper varor och tjänster.
- › **Arbetsgivaravgifter:** Arbetsgivare betalar avgifter till staten för sina anställda, utöver deras löner. Pengarna går till bland annat sjukförsäkring och pensioner.

Stat, regioner och kommuner har olika ansvar

Statligt finansierad välfärd

Staten finansierar bland annat pensioner, sjukförsäkring, föräldraförsäkring, arbetslöshetsförsäkring, studiestöd och barnbidrag. Staten finansierar också högre utbildning och forskning inom högskolor och universitet.

Regionerna ansvarar för sjukvården

Sveriges 21 regioner tar ut skatt av sina invånare. De ska bland annat erbjuda hälso- och sjukvård till alla. För att kunna göra det driver och finansierar de sjukhus och vårdcentraler.

Sjukvården bedrivs i huvudsak i offentlig regi men det finns även privata vårdgivare som finansieras med skattemedel.

Olika slags sjukvård

- › **Primärvård:** vårdcentraler, barnvårds- och mödravårdscentraler.
- › **Sjukhusvård:** akutsjukhus, länssjukhus och universitetssjukhus där till exempel operationer och avancerad behandling utförs.
- › **Övrigt:** psykiatrisk vård, rehabilitering och tandvård.

Kommunerna har ett stort ansvar

Kommunerna bestämmer själva hur mycket invånarna ska betala i skatt till kommunen och vad pengarna ska användas till. Det är kommunen som ser till så att det finns tillgång till skolor och utbildning. Det är kommunens ansvar att gamla och sjuka kan få hjälp när de inte klarar vardagen på egen hand.

Exempel på kommunalt styrd välfärd:

- › **Barnomsorg:** Förskolor och fritidshem.
- › **Skolor och utbildning:** I alla kommuner finns grundskolor för barn mellan 6 och 16 år. Dessutom finns det gymnasieskolor och kommunal vuxenutbildning.
- › **Äldreomsorg:** Äldre personer behöver ofta hjälp med praktiska saker i vardagen som att städa, laga mat, tvätta, handla varor samt med personlig hygien. Enligt svensk lag ska kommuner erbjuda äldre stöd och hjälp. Kommunen kan hjälpa till med vård och service så att de äldre kan bo kvar i sina hem. Om det inte fungerar att bo kvar hemma kan de flytta till ett boende anpassat för äldre personer.
- › **Socialtjänsten:** I varje kommun finns en socialtjänst som ansvarar för att de som behöver får stöd och skydd. Det kan vara omsorg, vård och service, rådgivning, ekonomisk hjälp och annat bistånd. Det kan handla om familjer som inte har tillräckligt med pengar, personer som inte har någonstans att bo, människor med missbruksproblem eller som är utsatta för hot och våld. Socialtjänsten kan också ge stöd och hjälp till personer med funktionsnedsättning och ge råd om och hjälp till arbete och studier.



FOTO: ISTOCK PHOTO

Staten, regionerna och kommunerna har ansvar för olika delar av välfärden. Alla medborgare ska kunna känna en grundtrygghet i samhället oavsett hur gamla de är eller vilken livssituation de befinner sig i.

Sveriges moderna historia

Kapitlet handlar om hur Sverige har gått från ett fattigt jordbruksland till ett högteknologiskt välfärds-samhälle på tvåhundra år. Den förändringen har präglats av konflikter, reformer och avgörande vägval.

Från jordbrukssamhälle till industrisamhälle

För tvåhundra år sedan var Sverige ett typiskt jordbruksland. Nästan hela befolkningen bodde på landet och arbetade med att odla jorden och att sköta djur. Städerna var små. Jämfört med andra länder i Europa var Sverige vid den här tiden ett fattigt land.

Mycket av detta förändrades under 1800-talet. Effektiva maskiner uppfanns och industrier växte fram i hela Europa. Sverige började utvecklas till ett industrisamhälle. Många flyttade till städerna och började arbeta i fabriker.

Befolkningsökning

I början av 1800-talet fanns det omkring 2,5 miljoner invånare i Sverige. Hundra år senare var befolkningen dubbelt så stor. Orsaken var bättre jordbruksmetoder som gav mer mat och medicinska framsteg som minskade risken att barn dog av sjukdomar.

Men Sverige var fortfarande fattigt och många hade svårt att få arbete. Därför valde många att lämna Sverige. Över en miljon svenskar utvandrade till USA mellan 1850 och 1920 i hopp om ett bättre liv.

Industrialisering

De första större industrierna startades i Sverige i mitten av 1800-talet. Det var sågverk som producerade trävaror och industrier som tillverkade stål. Så småningom byggdes fler fabriker, exempelvis industrier som tillverkade skor och kläder och verkstadsindustrier. Många flyttade till städerna vilket påverkade bostadsförhållanden, arbetsmarknad och infrastruktur.



FOTO: NORRKÖPINGS STADSMUSEUM (PUBLIC DOMAIN)

Väverskan Hanna Keller på Tuppens textilfabrik i Norrköping, 1910.

Sveriges väg till demokrati

Kungen, adelsmän, kyrkan, köpmän och bönder hade länge haft den politiska makten i Sverige. Men när samhället industrialiserades och blev mer modernt på 1800-talet, krävde allt fler människor att också det politiska systemet skulle förändras.

En första större förändring skedde 1809. Då antog riksdagen en ny grundlag som innebar att kungens makt blev begränsad. 1865 kom en annan grundlagsändring som gjorde att fler människor fick rösträtt till riksdagen och adeln och prästerna förlorade sitt gamla politiska inflytande.

Det var viktiga förändringar men än hade inte demokrati införts. Kvinnor saknade fortfarande rösträtt och kunde inte bli valda till politiska uppdrag. Bland männen var det endast de med en viss inkomst eller förmögenhet som fick rösta. De som var rikast hade flera röster.

Folkrörelserna

En viktig faktor för övergången till verklig demokrati i Sverige var landets folkrörelser. Människor organiserade sig för att kräva sina rättigheter, till exempel åtta timmars arbetsdag, rösträtt och religionsfrihet. Det var frivilliga föreningar som samlade människor runt gemensamma intressen. Många av folkrörelserna finns fortfarande kvar. Hundratusentals människor engagerade sig i folkrörelsernas verksamheter redan under 1800-talet. De startade egna bibliotek och studiecirkel och man ordnade möten för medlemmarna. Fyra av de största var arbetarrörelsen, frikyrkorörelsen, kvinnorörelsen och nykterhetsrörelsen.

Folkrörelserna använde lagliga metoder för att föra fram sina budskap. De demonstrerade på gator och torg, höll protestmöten, publicerade böcker och skrev artiklar i tidningar.



FOTO: CARL VICTORIN/VÄSTERGÖTLANDS MUSEUM

Nykterhetsrörelsen var en tidig folkrörelse som arbetade för att människor skulle sluta dricka alkohol – spritmissbruket var utbrett på 1800-talet.

Demokratins genombrott

1909 genomförde riksdagen en lagförändring som gjorde att nästan alla män fick rätt att rösta. Särskilt kvinnorörelsen drev nu på för att detta skulle gälla även för kvinnor. Beslutet om allmän rösträtt 1918 kom efter många år av protester och politisk oro.

1921 genomfördes det första riksdagsvalet där både män och kvinnor fick rösta och där kvinnor kunde bli riksdagsledamöter. Därmed hade Sverige blivit en demokrati.



FOTO: SUNDSVALLS MUSEUM

1921 fick både män och kvinnor rösta i riksdagsvalet.

Första världskriget

Under första världskriget (1914–1918) förklarade sig Sverige neutralt. Även om Sverige stod utanför kriget drabbades landet av brist på mat och andra viktiga varor. Det ledde till demonstrationer och protester.

Modernisering och folkhem

Under 1920- och 1930-talen moderniserades samhället ytterligare. Ny teknik förändrade vardagen för många. Fler fick exempelvis tillgång till elektrisk ström och även om många fortfarande bodde trångt och saknade vattentoaletter blev bostäderna långsamt bättre.

Men tiden efter demokratins genombrott var också orolig med stora konflikter mellan arbetsgivare och arbetare. Många var arbetslösa och klasskillnaderna var fortfarande stora. Det var vanligt med strejker för



FOTO: OKÄND/TEKNISKA MUSEET

På 1930-talet fick många lägenheter moderna kök och badrum. Det gjorde livet enklare för familjer med barn.

bättre löner och arbetsvillkor. År 1931 sköt militären mot arbetare på en plats som heter Ådalen när de demonstrerade. Flera personer dödades och händelsen skakade om Sverige och visade hur djupa konflikterna var.

Den svenska modellen

Många ville hitta fredliga lösningar på konflikterna. År 1938 slöts ett avtal mellan arbetsgivare och fackförbund i Saltsjöbaden nära Stockholm. Därför kallas avtalet för Saltsjöbadsavtalet. Det blev viktigt för samarbetet mellan fackföreningar och arbetsgivare i Sverige och lade grunden för den så kallade svenska modellen. Modellen innebär att arbetsgivare och fackförbund, inte politikerna, kommer överens om villkoren på arbetsmarknaden i så kallade kollektivavtal. Den svenska modellen påverkar fortfarande hur löner och arbetsvillkor bestäms i Sverige idag.

Idén om folkhemmet

1928 formulerade partiledaren för Socialdemokraterna, Per Albin Hansson, idén om folkhemmet. Han beskrev det som en idé om ett samhälle där alla skulle kunna känna trygghet och gemenskap, oavsett bakgrund. Klasskillnaderna och de politiska motsättningarna skulle minska.

Det moderna samhällets mörka baksidor

Det moderna samhället som växte fram på 1930-talet gjorde livet långsamt bättre för de flesta, men inte för alla. Ett exempel på detta var den utbredda rasismen vid den här tiden. Det förekom så kallad "rasbiologisk" forskning som drabbade minoriteter som samer, tornedalingar, judar och romer. Riksdagen stiftade även särskilda lagar som gjorde det svårare för vissa folkgrupper som romer och judar att invandra till Sverige.

Ett annat exempel gäller människor som inte ansågs passa in i samhället och som placerades på sjukhus eller andra vårdinrättningar, ibland för resten av livet. Särskilt personer med psykiska sjukdomar eller funktionsnedsättningar drabbades av detta. Först på senare tid har Sverige gjort upp med denna mörka historia och gett viss upprättelse åt människor som drabbades.

Andra världskriget

Även under andra världskriget (1939–1945) höll sig Sverige neutralt och utanför striderna, men landet hamnade flera gånger i svåra situationer. Till exempel när Finland anfölls av Sovjetunionen och när Nazityskland ockuperade Danmark och Norge. För att minska risken att dras in i kriget tillät den svenska regeringen tyska soldater att resa genom Sverige på väg till det ockuperade Norge och till Finland.

Under Förintelsen, när nazisterna mördade cirka 6 miljoner judar i Europa, ändrade Sverige sitt sätt att agera under kriget. På 1930-talet hade Sverige en hård politik som gjorde det svårt för judar att flytta till landet. Den stränga politiken fortsatte under krigets första år, och därför kunde väldigt få judar fly till Sverige då. Mot slutet av kriget förändrades politiken och Sverige gjorde olika insatser för att hjälpa judar:

- › Omkring 7 000 danska judar flydde till Sverige med hjälp av en dansk-svensk räddningsaktion.
- › Den svenska diplomaten Raoul Wallenberg gav judar skyddspass, papper som visade att de var under svenskt skydd och inte kunde skickas till koncentrationsläger.
- › I slutet av kriget räddade Röda Korset tusentals judar från de tyska koncentrationslägren. De kördes över gränsen till Sverige i vita bussar.



LINDBERG FOTO/ HELSINGBORGS MUSEUM

I slutet av andra världskriget räddade svenska Röda Korset människor från koncentrationslägren.

Rekordåren

Efter andra världskriget hade Sverige under lång tid en stark ekonomisk tillväxt. Arbetslösheten var mycket låg, industrierna gick bra och människors levnadsstandard ökade snabbt. Socialdemokraterna fick stort stöd av väljarna och hade oftast regeringsmakten själva under hela denna tid, från 1945 till 1976. Tack vare den goda ekonomin kunde stora och omfattande reformer genomföras. Det är orsaken till att den här tiden ofta har kallats för de svenska rekordåren.

Välfärdssamhället

Ett viktigt mål under denna period var att förbättra människors levnadsstandard. Staten tog ett stort ansvar för detta och välfärdssamhället byggdes ut mer och mer. De som arbetade fick till exempel rätt till 40 timmars arbetsvecka med lediga lördagar och fem veckors semester med full betalning. Rätten till betald semester förändrade vardagen för industriarbetare. Bättre löner gjorde att fler fick råd att skaffa bil, köpa sommarstuga och åka på utlandssemester. Sjukvården och äldreomsorgen byggdes ut och förbättrades. Det sociala skydds nätet med barnbidrag, sjukförsäkring och pensioner blev också bättre. Många av de rättigheter och trygghetssystem som finns i Sverige idag har sin grund i denna period.

Sverige blir ett invandrarland

Den starka ekonomiska utvecklingen bidrog till att fler människor flyttade från landsbygden till städerna för att arbeta. Samtidigt invandrade många människor från till exempel Finland, Grekland, Jugoslavien och Turkiet för att arbeta här. Sverige, som under 1800-talet hade varit ett utvandrarland, blev nu ett invandrarland.

Den snabba inflyttningen till städerna skapade brist på bostäder. För att lösa detta problem startade staten det så kallade miljonprogrammet under 1960-talet. Målet var att bygga en miljon bostäder på tio år. Nya bostadsområden växte fram i städernas förorter. Där var lägenheterna större och mer moderna än i städernas centrum och det fanns tillgång till affärer, sjukvård och skolor.

Jämställdhet och kulturförändringar

Under rekordåren ökade både jämlikhet och jämställdhet på olika sätt. Löneskillnaderna mellan män och kvinnor minskade. Allt fler kvinnor började arbeta utanför hemmet och daghem för barnen byggdes ut för att göra detta möjligt.

1960-talet var ett årtionde då många ungdomar protesterade mot orättvisor och hade ett starkt engagemang för fred, miljö och internationell solidaritet. Du-reformen på 1960-talet innebar att människor började säga "du" till varandra i stället för att använda titlar eller "ni". Också detta speglade ett mer jämlikt samhälle. Samtidigt skedde andra kulturella förändringar. I början av 1960-talet kom tv-apparaten som ändrade hur människor tog del av nyheter och underhållning.



FOTO: ÅKE HÅKANSSON

Under de så kallade rekordåren fick anställda längre semester och de började resa med flyg till södra Europa.

Informations-samhället och globalisering

Från mitten av 1970-talet gick Sverige igenom ytterligare en stor samhällsförändring. Industrisamhället förändrades till ett informations- och kunskapssamhälle.

Förändringen märktes först som en ekonomisk kris. Konkurrensen ökade när länder i andra delar av världen började producera billigare varor. Flera stora industrier i Sverige gick så dåligt att de fick läggas ned och arbetslösheten ökade. Bland annat som en reaktion på krisen fick Sverige 1976 en regering som inte var socialdemokratisk. Detta blev början på en period med omväxlande socialdemokratiska och borgerliga regeringar.

Informations-samhället

Under informations-samhällets period inleddes en snabb teknisk utveckling. Det nya högteknologiska samhället växte fram efter de ekonomiska kriserna och förändrade synen på utbildning. I det nya informations-samhället behövde människor mer utbildning. Universitet och högskolor byggdes ut och fler människor studerade längre än tidigare. Behovet av ett livslångt lärande ökade, eftersom kunskap snabbt blev gammal när den tekniska utvecklingen gick allt fortare. Det ledde också till att möjligheterna för vuxenutbildning ökade.

Ett mångkulturellt samhälle

Under 1990-talet började invandringen till Sverige att öka igen. Många kom nu som flyktingar från diktaturer eller från krigsdrabbade länder i olika delar av världen.

Segregeringen och främlingsfientligheten ökade. Det gjorde att integrering och att motverka utanförskap blev viktigt i samhällsdebatt och politik.

Individens rättigheter

Från 1980-talet fick individens rättigheter större betydelse i samhället. Allt fler människor ville själva kunna välja till exempel skola och vård. Ökad valfrihet blev därför en allt viktigare politisk fråga.

Samtidigt stärktes rättigheterna för barn och olika minoriteter. Lagarna mot diskriminering blev fler. Nu förändrades även synen på hbtqi-personer. Från att tidigare ha varit starkt diskriminerade blev både homosexuella och människor med andra könsuttryck allt mer accepterade.

Digital revolution och globalisering

En stor förändring från och med 1990-talet var den digitala revolutionen. Datorer, internet, smarta telefoner och nu på senare tid även artificiell intelligens (AI), har förändrat hur människor arbetar, studerar, kommunicerar och tar del av information.

Digitaliseringen har underlättat snabb handel, internationellt samarbete och informationsutbyte. Sverige har i dag utvecklats till ett högteknologiskt informationssamhälle, där digital teknik och kontakter med hela världen är en del av vardagen.



FOTO: ISTOCK PHOTO

Den digitala revolutionen har förändrat hela samhället.

Sverige och omvärlden

Kapitlet handlar om Sveriges samarbete med omvärlden, det nordiska, europeiska och globala samarbetet och om Sveriges säkerhetspolitik.

Nordiskt och europeiskt samarbete

Nordiskt samarbete

Sverige samarbetar med de andra nordiska länderna Danmark, Finland, Island och Norge främst genom Nordiska rådet och Nordiska ministerrådet. De båda råden kommer överens i olika frågor som sedan respektive land kan genomföra.

EU och Europarådet

EU (Europeiska unionen) är ett politiskt och ekonomiskt samarbete mellan flera europeiska länder. Samarbetet startade efter andra världskriget för att skapa fred och stabilitet i Europa. Sverige har varit medlem i EU sedan 1995.

EU-länderna samarbetar inom många områden som jordbruk, ekonomi, miljö, handel och migration. De fattar gemensamma beslut och tar fram lagar som gäller i alla medlemsländer. En viktig tanke med EU är att länderna blir starkare tillsammans. Samarbetet innebär att människor kan studera, flytta, arbeta och sälja varor fritt mellan länderna. Det kallas för de fyra friheterna. Det innebär till exempel att alla EU-medborgare kan arbeta eller studera i ett annat EU-land.

Sverige är också medlem i Europarådet – en europeisk organisation som bildades 1949 och som arbetar för mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer. Där finns till exempel Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna (Europadomstolen).

Globalt samarbete

Förenta nationerna (FN)

Sverige är medlem i FN. Nästan alla världens länder är med i FN som grundades 1946 efter andra världskriget.

FN:s syfte är att:

- › Bevara fred och säkerhet i världen.
- › Lösa konflikter och stoppa krig.
- › Arbeta för alla folks lika värde och självbestämmande.
- › Arbeta för mänskliga rättigheter och friheter.

Sveriges samarbete för utveckling i världen

Styrelsen för internationellt utvecklingssamarbete (Sida) är en statlig myndighet som arbetar för att minska fattigdom och förtryck i världen. Genom Sida stödjer Sverige andra länder med att utveckla demokrati, jämställdhet, ekonomi och ett hållbart samhälle.

Försvars- och säkerhetspolitik

Den långa fredens historia

Senast Sverige förde krig mot en annan stat var i början av 1800-talet. Sverige är ett av få länder i världen som har haft fred under så lång sammanhängande tid. I ett krig mot Ryssland 1808–1809 förlorade Sverige Finland, som hade varit en del av Sverige under nästan 700 år. Några år senare tvingades Norge in i en union med Sverige som ett resultat av Napoleonkrigen. Norge blev på fredlig väg en självständig stat 1905. Efter dessa händelser har politiken i Sverige varit inriktad på att undvika nya krig.

Efter andra världskriget hamnade världen och Europa i ett kallt krig. Det var en konflikt mellan två block, ett västligt block främst med USA och deras allierade och ett östligt block med Sovjetunionen och dess allierade. Blocken hotade varandra med kärnvapen och starka militärmakter. Danmark och Norge anslöt sig till Nordatlantiska fördragsorganisationen (Nato). Sverige fortsatte att vara neutralt och valde att stå utanför Nato.

Efter kalla krigets slut

1991 förändrades säkerhetsläget i Europa då Sovjetunionen föll och det kalla kriget var över. Sverige gick med i EU 1995 och blev mer integrerat i europeiskt samarbete. När Ryssland angrep Ukraina 2022, ökade oron för säkerheten i Norden. Sverige och Finland valde därför att nästan samtidigt ansöka om medlemskap i Nato – en försvarsallians som syftar till att skydda medlemsländerna. Sverige blev medlem år 2024.

Sveriges försvar

Sverige ansvarar för att skydda landet och dess invånare. Alla som bor i Sverige och är mellan 16 och 70 år kan bli tvungna att hjälpa till att försvara landet, om det behövs. Det kallas för totalförsvarspflicht. Det svenska totalförsvaret omfattar både det militära försvaret och det civila försvaret.



FOTO: JOHAN NILSSON/TT

Svenska soldater deltog i en Nato-övning efter inträdet i Nato 2024.

Det militära försvaret består av Försvarmakten: armén, marinen och flygvapnet. Försvarmakten ska skydda Sveriges territorium och självständighet. Den ska också kunna delta i internationella insatser.

Sverige har allmän värnplikt. Den allmänna värnplikten omfattar alla män och kvinnor som har fyllt 18 år. De får svara på frågor och göra tester. Sedan beslutas det vilka som blir aktuella för en grundläggande militär utbildning. Bara en del av dem går vidare och genomför utbildningen.

Det civila försvaret

Det finns också ett civilt försvar som innebär att fler än militären ska kunna möta hot och utmaningar i samhället. I civilförsvaret ingår verksamheter som säkerställer att allt som skola, arbete, hälso- och sjukvård ska kunna fortsätta att fungera i händelse av krig eller kris.

Försvarmaktens uppdrag är att stärka både det militära och civila försvaret för att öka motståndskraften och avskräcka möjliga angripare.

En sekulär stat och ett mångreligiöst land

Kapitlet handlar om religion i Sverige. Sverige är en sekulär stat med lagar som respekterar allas rätt att utöva sin tro. Här gäller religionsfrihet. Människor kan fritt välja sin tro eller att inte tro. Samtidigt är det ett mångreligiöst land där bland annat de stora världsreligionerna finns representerade.

Religionsfrihet

Sverige är en sekulär stat. Det innebär att staten är religiöst neutral och inte tar ställning för eller diskriminerar någon religion. Staten garanterar alla rätten att själva bestämma om de vill eller inte vill tillhöra en specifik religion.

Religionsfrihet har inte alltid varit en självklarhet. Längre var den protestantiska lutherska kyrkan den enda tillåtna religionen. Först år 1860 blev det tillåtet för svenskar att lämna Svenska kyrkan, men bara om man gick med i ett annat kristet samfund.

Det slutliga genombrottet för religionsfriheten kom med religionsfrihetslagen 1951. Denna lag gjorde det möjligt för människor att helt fritt välja religion eller att inte tillhöra någon religion alls. När staten och Svenska kyrkan skildes åt år 2000, blev Svenska kyrkan ett av flera trossamfund i samhället. Svenska kyrkan är fortfarande det största kristna samfundet i Sverige.

Enligt regeringsformen, en av Sveriges grundlagar, har alla rätt att utöva sin religion. Ingen får heller diskrimineras på grund av sin tro eller religiösa uppfattning. På så vis är Sverige både en sekulär stat och ett mångreligiöst land.

Undervisningen i religionskunskap i den svenska skolan ska ge elever en bred förståelse för olika religioner, trosuppfattningar och livsåskådningar från hela världen. Målet är att främja förståelse, tolerans och respekt för olikheter.

Religionens roll

Kristendomen har präglat Sverige genom århundradena. Det har satt många kulturella spår. Antalet medlemmar sjunker visserligen i Svenska kyrkan, men många svenskar firar ändå kristna högtider som jul och påsk, även om de inte ser sig själva som religiösa. På samma vis är religiösa ritualer som till exempel dop, bröllop i kyrkan och en kristen begravning fortfarande vanliga, även bland de medlemmar som inte beskriver sig som troende.

Religionens roll i samhället har minskat. Samtidigt har religion och religiösa frågor fått större uppmärksamhet i samhället på senare tid. I takt med att invandringen har ökat har också mängden av religioner som

utövas i Sverige ökat. Idag finns så gott som alla världens religioner representerade i Sverige. Här följer en kort översikt av de fem största världsreligionernas historia i Sverige.

Kristendom

Kristendom är i dag världens största religion. I dagens Sverige finns det många olika kristna samfund som representerar olika traditioner och trosinriktningar, till exempel de tre huvudinriktningarna, ortodoxa kyrkor, den katolska kyrkan och olika protestantiska kyrkor.

Svenska kyrkan har omkring fem miljoner medlemmar. Svenska kyrkan har historiska rötter i den lutherska, protestantiska traditionen som grundades på 1500-talet. Innan dess, under medeltiden, var Sverige ett katolskt land. Det finns många gamla, ofta medeltida, kyrkor kvar runt om i det svenska landskapet.



FOTO: WIKI COMMONS

Kinneveds kyrka i Västergötland är en av de cirka 3 000 medeltida kyrkor som finns i Sverige.

Judendom

Judendomens historia i Sverige kan spåras tillbaka till 1700-talet. Det var först då judar fick rätt att bo och utöva sin religion i Sverige. Antisemitismen var länge mycket spridd i hela Europa och först 1870 fick judar fullständiga medborgerliga rättigheter i Sverige.

Judendom är den minsta av världsreligionerna. Det finns flera judiska församlingar och synagogor i dagens Sverige. Dessa församlingar erbjuder olika sätt att praktisera judisk tro och kultur, och spelar en viktig roll för att bevara och främja judisk tradition och gemenskap.

Hinduism och buddhism

Kontakterna med hinduer och buddhister i Sverige började främst under 1900-talet, bland annat genom resor till Asien och ett ökat intresse för meditation och yoga. Idag finns det främst buddhister och hinduer bland invandrare från länder där dessa religioner är stora.

Det finns både buddhistiska och hinduiska församlingar och tempel på olika platser i Sverige där det genomförs böner, ritualer och religiösa fester.

Islam

I början av 1900-talet fanns endast ett fåtal muslimer i Sverige. Det var först efter andra världskriget som antalet muslimer ökade genom invandring. Under 1970-talet byggdes Sveriges första moskéer. Numera är islam den näst största religionen i landet och det finns moskéer och bönelokaler över hela Sverige.

De svenska muslimska församlingarna och organisationerna speglar flera olika riktningar och traditioner inom islam, som sunni och shia. De muslimska församlingarna erbjuder bön, undervisning och gemenskap samt spelar en viktig roll i att bevara och främja muslimsk tradition och kultur.



FOTO: ISTOCK PHOTO

Stockholms moské invigdes år 2000.

Traditioner och högtider

Kapitlet handlar om traditionella högtider i Sverige. Traditioner är ett sätt för människor att fira tillsammans och att markera viktiga tidpunkter under året. Men traditionerna förändras också i takt med samhället.

I Sverige har många traditioner rötter i den kristna religionen, eller ännu tidigare. Andra grundar sig i viktiga händelser i den svenska historien. Traditioner bidrar till kulturell samhörighet, men de förändras också i takt med att samhället utvecklas. Idag firar till exempel många de kristna högtiderna på nya sätt som inte är kopplade till den kristna tron.

Några traditionella högtider under året

En hel del av årets helgdagar, som jul, påsk och pingst, kommer ur de kristna traditionerna. Många i Sverige uppfattar sådana traditioner som en viktig del av ett svenskt kulturarv även om de inte själva är troende. Ofta firar människor olika högtider tillsammans med andra, exempelvis i familjen. Flera av högtiderna är helgdagar då människor får ledigt från arbetet.

Nyår

Nyårsafton den 31 december firas ofta med fester och middagar med vänner och familj. Precis som på många andra håll i världen firas det nya årets ankomst på natten med fyrverkerier.

Påsk

Påskan är en kristen högtid. Den firas någon gång i mars eller april för att minnas Jesus död under långfredagen och hans uppståndelse under påskdagen. På påskafton är det vanligt att äta ägg, lamm, lax och sill. Det är också vanligt att barn får godis i påskägg.



FOTO: ISTOCK PHOTO

Under påskan kan barn ibland klä ut sig till påskkärringar.

Valborgsmässoafton

Valborgsmässoafton den 30 april firas för att välkomna våren. Stora brasor tänds på kvällen. Vid brasan sjunger man ofta traditionella vårsånger. Ibland är det också någon som håller ett tal till våren. Valborgsmässofirandet är en gammal tradition.

Första maj

På första maj firas arbetarnas dag internationellt. I Sverige är det också en helgdag då alla är lediga. Dagen uppmärksammas av arbetarrörelsen som arrangerar demonstrationer där människor deltar runt om i landet. Personer från fackförbund, politiska partier och andra grupper håller tal där de pratar om sociala och politiska frågor.

Sveriges nationaldag

Den 6 juni är Sveriges nationaldag. Dagen gjordes till helgdag genom ett riksdagsbeslut 2005. Gustav Vasa valdes till svensk kung den 6 juni 1523, vilket har uppfattats som inledningen på den svenska statens självständighet. Den 6 juni 1809 antogs en ny regeringsform som tvingade kungen att fortsättningsvis dela makten med riksdagen.

Den här dagen hissas flaggan och det hålls tal. Många kommuner ordnar också speciella ceremonier för att välkomna nya medborgare på nationaldagen.

Midsommar

Midsommarfirandet handlar om att välkomna sommaren och ljuset. Midsommarafton firas alltid på en fredag mellan 19 juni och 25 juni. I Sverige är midsommarfirandet en gammal tradition som kommer från tiden före kristendomen. Under midsommaraftonen ordnar många fester utomhus, man binder blomsterkransar och dansar, sjunger och leker runt en midsommarstång. Vanlig mat är sill, färskpotatis och jordgubbar.



FOTO: ISTOCK PHOTO

Typisk midsommarmat är sill, färskpotatis och jordgubbar.

Alla helgons dag

Alla helgons dag är en kristen helgdag. Då går många till kyrkogården för att tända ljus på släktingars och vänners gravar för att minnas och hedra dem som har dött. Alla helgons dag firas på en lördag i slutet av oktober eller i början av november.

Advent

Advent infaller de fyra söndagarna före juldagen den 25 december. Advent betyder ankomst och var traditionellt en förberedelseperiod inför julen. Många har en adventskalender hemma och barnen öppnar en lucka i kalendern varje dag fram till julafton. I de flesta hem hänger en lysande adventsstjärna i fönstret, och en adventsljusstake med fyra ljus står på bordet. Ett ljus tänds varje söndag fram till jul.

Lucia

Under katolsk tid firades helgonet Lucia den 13 december. Under 1800-talet började luciafirandet få den form den har idag. Firandet handlar mycket om att sprida ljus när det är som mörkast på året. Det arrangeras luciatåg i skolor och på många andra ställen. En person är Lucia och bär en ljuskrona på huvudet medan de andra deltagarna bär ljus i händerna. De sjunger speciella sånger som handlar om Lucia och om julen. Den här dagen brukar man bjuda på särskilda lussebullar med saffran.

Jul

Julen är traditionellt en kristen högtid för att fira Jesu födelse. Julen är en stor familjehögtid i Sverige. På julafton den 24 december samlas familjer för att umgås, äta särskild julmat och ge varandra presenter – julklappar. Många tar in en gran i huset och dekorerar den med ljusslingor, kulor och glitter. Vissa går upp tidigt på morgonen den 25:e december för att delta i en gudstjänst i kyrkan som kallas för julotta. Många firar jul som en familjehögtid även utan religiös betydelse.



FOTO: ANNA JOHANSSON/JOHNER

Julen är en stor familjehögtid i Sverige.

Nya traditioner

När människor flyttar till andra länder tar de med sig traditioner och anpassar dem till de platser och de människor som de möter. Ett exempel på traditioner som har kommit till Sverige med invandrare är Id al-fitr, högtiden som avslutar fastemånaden ramadan eller det persiska nyåret Nouruz och det kurdiska nyåret Newroz, som firas i samband med vårdagjämningen den 21 mars.

